

DIALOGANT AMB MIQUEL MARTÍ I POL: ELS TEIXITS DE LA TRADUCCIÓ DE LA SEVA POESIA A L'ANGLÈS¹

LOURDES MANYÉ
Furman University, Estats Units

Conversing with Miquel Martí i Pol: weaving the threads of his poetry into English

Aquest treball recull l'experiència de traduir la poesia de Miquel Martí i Pol a l'anglès. S'enfoca en l'esforç que el traductor ha de fer per captar i mantenir la identitat i la veu del poeta des de la llengua original a la traducció. Concretament l'enfocaré en tres reptes amb què es troba el traductor: 1) el repte de mantenir la forma dins les diferències del català a l'anglès; 2) les dificultats de mantenir «l'obscuritat» o ambigüitat (en el context de metàfores i simbolisme), i 3) l'autonomia de la cultura, és a dir, la necessitat de mantenir la identitat cultural del poeta en el procés de traducció.

Paraules clau: Anglès, Estats Units, Miquel Martí i Pol, poesia, recepció, traducció.

This essay examines the experience of translating the Catalan poet Miquel Martí i Pol into English. Its focus is the effort of the poetic translator to capture and sustain the identity and voice of the original poet from the source language to the target language. In particular, I'll focus on three particular challenges facing the translator: 1) The challenge of maintaining form, 2) The difficulties of maintaining «obscurity» (in the context of metaphors and symbolism), and 3) The autonomy of culture, in other words, the necessity of keeping the source culture intact in the translation process.

Keywords: English, United States, Miquel Martí i Pol, poetry, reception, translation.

Com a traductora a l'anglès de la poesia de Miquel Martí i Pol, en aquest treball em proposo presentar els reptes de la traducció i l'experiència de la seva recepció als Estats Units. El meu article s'enfocarà en l'esforç que el traductor ha de fer per captar i mantenir la identitat i la veu del poeta des de la llengua original a la traducció. Concretament l'enfocaré en tres reptes amb què es troba el traductor: 1) el repte de mantenir la forma dins les diferències del català a l'anglès; 2) les dificultats de mantenir «l'obscuritat» o ambigüitat (en el context de metàfores i simbolisme), i 3) l'autonomia de la cultura, és a dir, la necessitat de mantenir la identitat cultural del poeta en el procés de traducció. En els tres punts parlaré de les similituds i les diferències entre el poeta i el traductor de poesia i del paper del traductor com a interlocutor en el diàleg que s'estableix entre el poeta, el text i el lector. En aquest sentit, les característiques particulars del traductor o traductors fa que aquest diàleg es pugui portar a bon terme i sigui reexit.

---

1. Una primera versió d'aquest treball, ara revisat i ampliat, té el seu origen en una intervenció dins el II Col·loqui Internacional Miquel Martí i Pol a la Universitat de Vic (17-19 d'octubre de 2013).

Però abans d'endinsar-me en aquests tres punts, crec que és important dir perquè el meu cotraductor, Wayne Cox, i jo vam començar a traduir Miquel Martí i Pol. Primer de tot, vam escollir traduir *Quadern de vacances* (1975)² per l'estima que teníem pels poemes d'aquest llibre i el desig d'atorgar-los una veu en anglès. Aleshores no sabíem que la seva poesia havia estat molt poc traduïda a aquesta llengua.³ Tampoc no ens imaginàvem que al cap d'un parell d'anys ens reuniríem amb el poeta per discutir aquells poemes. I tampoc no sabíem que era un dels seus llibres preferits, com ens va dir en diverses ocasions.

Jo feia uns anys que tenia el llibre i me l'havia emportat als Estats Units on feia cursos de doctorat. Un dia el vaig ensenyar a en Wayne i li'n vaig llegir el poema «Cambres» en veu alta en català. Abans i tot de poder entendre'n la llengua, el van captivar els sons de les paraules i la urgència de la veu del poeta. Ens va atraure que, malgrat les imperfeccions lingüístiques en les nostres primeres traduccions a l'anglès, tots dos poguéssim entendre més enllà de les paraules el que aquests versos deien i la seva bellesa. «Cambres» esdevingué el catalític de les nostres traduccions i a mida que vam continuar traduint més poemes ens vam adonar que aquests versos: «Tot és sabut / però tan dens que sempre meravella», eren una peça clau de tot el volum.

Uns mesos després, a la tardor del 1988, quan vaig escriure a Miquel Martí i Pol per primera vegada per compartir amb ell que havíem començat a traduir alguns dels seus poemes i demanant-li permís per enviar-los a la revista *Poetry* per ser publicats, em va contestar amb agraïment i entusiasme. Vam anar a veure'l a la seva casa de Roda de Ter diverses vegades per parlar de les traduccions i vam poder establir una connexió personal molt entranyable tant amb ell com amb la seva dona, Montserrat Sans. Així va començar la nostra col·laboració i amistat amb el poeta que va durar fins a la seva mort.

Amb el meu cotraductor, Wayne Cox, hem traduït i publicat tot el *Quadern de vacances* (*Vacation Notebook*, Nova York: Lang Press, 1995), que va guanyar el segon premi en el concurs literari del Center for Catalan Studies de la Catholic University of America a Washington DC el 1993. També hem traduït i publicat poemes de *Llibre d'absències*, *Un hivern plàcid* i *Vint-i-set poemes en tres temps* en revistes literàries dels Estats Units. Actualment estem treballant en la traducció a l'anglès d'un recull de poemes de diversos dels seus llibres per fer un *Selected Poems* i donar una visió més àmplia de la seva poesia. També hem fet recitals bilingües de la seva poesia que han tingut molt bona acollida. En una de les ocasions en què ens vam reunir amb Martí i Pol, arrel d'uns recitals que vam fer

2. MARTÍ I POL, Miquel. *Vacation Notebook* (*Quadern de vacances*). Trads. Wayne Cox / Lourdes Manyé i Martí. New York: Peter Lang, Bilingual ed., 1995.

3. Abans de *Vacation Notebook*, s'havien publicat les següents traduccions a l'anglès: en una antologia titulada *Modern Catalan Poetry: An Anthology* (St. Paul, MA: New Rivers Press, 1979), David Rosenthal havia inclòs dotze poemes de M. Martí i Pol que ell mateix havia traduït. També el va incloure a: *Four Postwar Catalan Poets*, el traductor David H. Rosenthal (Merrick, N.Y.: Cross-Cultural Communications, 1987). I dos altres llibres havien estat publicats abans en anglès: *Five graffiti on a single wall* (*Cinc esgrafats a la mateixa paret*), trad. Philip Polack. Oxford: The Dolphin Book, 1982, i *Twenty Seven Poems - Of Gold, Of Silver and Of Tin* (*Vint-i-set poemes en tres temps*), trad. Elaine Marie Lilly. Barcelona: Edicions 62, 1972.

d'unes publicacions dels seus poemes traduïts, ens va dir que érem els seus representants als Estats Units. Per a nosaltres això sempre ha estat un honor, sobretot en veure com en els recitals que fem la seva poesia és acollida sense les barreres del llenguatge, la qual cosa demostra la seva humanitat i universalitat.⁴

Els avantatges del nostre equip a l'hora de traduir la seva poesia són que, d'una banda, jo sóc catalana, estudiosa de la literatura i lectora de poesia i avesada a la poesia de Martí i Pol, per tant hi ha imatges i metàfores que l'autor fa servir que es repeteixen, així com registres del lèxic emprat per l'autor, que em són fàcils de reconèixer. A més, sóc coneixedora de l'anglès no només com a llengua d'aprenentatge i d'ús, sinó com a llengua literària, ja que he estudiat els autors anglesos i americans. A això s'ha d'afegir l'experiència com a traductora de narrativa i assaig. L'altre traductor és americà, coneixedor de la poesia anglesa i americana, professor de poesia i, a més, és poeta. Per tant coneix les formes, els ritmes, l'ús d'imatges i al·literacions. És a dir, té un coneixement del que és l'art de la poesia i de l'ofici de poeta. Per tant, entre tots tenim competències lingüístiques i extralingüístiques, així com metodològiques o estratègiques.

Per a nosaltres traduir és l'art del compromís entre llengües, cultures i formes de pensar, entre forma i sintaxi, so i sentit. El que hem intentat fer és copsar la veu del poeta i presentar-la al lector de la manera que ens sembla que el poeta sonaria en anglès en aquell poema en concret. En aquest sentit, potser el repte més seriós amb el qual els traductors s'enfronten és la idea que cal traduir no només les perfeccions dels poetes, sinó també les imperfeccions, les limitacions i les obscuritats. En darrer terme, cal que el compromís existeixi entre els desitjos del traductor i les intencions del poeta. El producte final és simplement un vehicle —i no una creació poètica per igual— que ens permet apropar-nos a la versió original, la qual cal consultar sempre. Podríem dir que el procés de traducció és semblant al procés de fer una corda: el traductor pren els fils de la llengua, la cultura i l'esperit del text original i els lliga de nou per teixir una corda que connecti la veu de l'original a les ments dels nous lectors.

Conèixer personalment Miquel Martí i Pol ens ha ajudat moltíssim en el procés de la traducció, però el que ha estat encara més important és la lluita entre dos traductors per arribar a un compromís. El fet que jo sigui catalana ha ajudat en Wayne a controlar els seus propis instints poètics i a respectar el poeta i la seva cultura. Traduïm els poemes en equip, discutint repetidament cada vers, cada frase o expressió, cada mot difícil. De vegades hem arribat a trobar les equivalències correctes en anglès de frases poc comunes en aquesta llengua, després d'hores, de vegades dies, de consultes i discussions. Així mateix, el coneixement que jo posseeixo de la història i la cultura catalanes ha ajudat a transformar la veu del poeta a l'anglès sense deixar de pensar en els aspectes particulars i personals que l'han formada.

4. Els poemes que hem traduït s'han publicat a les següents revistes literàries dels Estats Units: *Poetry*, *Shenandoah*, *Southern Humanities Review*, *Catalan Review*, *Metamorphoses* i *Inventory*. També hem fet ponències en congressos i recitals bilingües. El maig del 2010 vam fer un recital amb una gran afluència de públic dins el marc del 13è Col·loqui de la North American Catalan Society que es va celebrar a Temple University, a Filadèlfia.

A continuació parlaré dels tres reptes amb què es troba el traductor: 1) el repte de mantenir la forma dins les diferències del català a l'anglès; 2) les dificultats de mantenir «l'obscuritat» o ambigüitat (en el context de metàfores i simbolisme), i 3) l'autonomia de la cultura, és a dir, la necessitat de mantenir la identitat cultural del poeta en el procés de traducció.

1. El repte de mantenir la forma dins les diferències del català a l'anglès

Quan vam conèixer Martí i Pol a començaments dels anys noranta, ja feia quinze anys que vivia amb l'esclerosi múltiple i, malgrat que s'havia acostumat a viure amb la malaltia, físicament, el procés de l'escriptura era una lluita diària. Podríem dir que la lluita que establia en la seva poesia per assolir la coherència i l'agilitat que mancava al seu cos, el forçava literalment a mesurar els seus mots amb molta cura, ja que l'acte físic de l'escriptura sovint l'esgotava. «En cada mot m'hi jugo l'existència», diu en un poema d'*Estimada Marta*, i el seu estat físic no li permet d'ignorar aquesta realitat.⁵ Durant una de les nostres visites ens va ensenyar un dels seus quaderns: cada poema estava escrit en una lletra acurada i precisa amb molt poques correccions. Potser aquesta relació física que tenia amb la llengua l'ajudava a conferir a la seva poesia aquesta veu única i intensament urgent que trobem en les ressonàncies musicals dels seus poemes.

Copsar les ressonàncies distintament musicals de Martí i Pol presenta una sèrie de problemes per al traductor. Els traductors de poesia sempre dissenteixen sobre si cal reflectir la forma original del poema amb el risc de distorsionar-ne el contingut, o viceversa, especialment quan es tracta de versos rimats. Es pot admetre una traducció que no mantingui la rima original del poema? Bé, la rima només és un aspecte del so d'un poema i, tot i que la majoria dels poemes de *Quadern de vacances* no rimen, tots ells estan plens d'efectes sonors. Cada llengua té les seves qualitats de sons particulars i cada poeta, una inflexió pròpia. Miquel Martí i Pol és de vegades força col·loquial i fa servir sovint l'al·literació. De vegades escriu en decasíl·labs i d'altres escull una forma fluida que té el seu propi ritme. Ho podem veure en els darrers versos d'«Un hivern plàcid»:

No et queixis gens; espera només que els déus, prudents
i generosos, dictin les seves lleis i acull-les,
generós tu també, amb una gran tendresa.

*Don't bother to complain; just wait until the gods, prudent
and generous, proclaim their laws, and embrace them,
with the same generosity, with great tenderness.*⁶

Cal afegir que el català, una llengua romànica, empra una prosòdia sil·làbica, mentre que l'anglès fa servir una prosòdia accentual sil·làbica, és a dir que el ritme

5. Aquest és l'últim vers del sisè poema de «Capfoguer» dins *Estimada Marta* (1978). MARTÍ I POL, Miquel. *Obra poètica/2. 1979-1980*. Barcelona: Edicions 62, 1991, p. 246.

6. «A Placid Winter», «Another Life» and «Questions». *Metamorphoses*, n. 5 (abril 1997), p. 150-53.

ve donat per la distribució dels sons accentuats en el vers. Amb això no volem dir que els poemes escrits en decasíl·labs no tinguin un fort sentit del ritme —la majoria el tenen—però normalment la distribució dels accents en un vers en català té la seva importància més cap al final del vers, mentre que en anglès la distribució és rellevant al llarg del vers.

En aquests primers versos de «Metamorfosi III» i «El fosc timbal», de *Quadern de vacances*, subratllem l'accentuació en la versió anglesa:

Per escarpir els cabells d'aquesta pluja tinc una pinta amb l'empuat de vent,
i tinc dos ulls, agosarats i clars,
per escrutar el dedins blau del silenci.

*To unravel the strands of this rain
I have a comb with teeth of wind
and two eyes, searching and clear,
to scan the blue interior of silence.*

Martellejo el fosc
timbal del capvespre
i ara salta un llop,
ara una gasela,
adés brilla el sol,
adés plovisqueja.

*I beat the dark
drum of the evening
and now a wolf leaps,
now a gazelle;
sometimes the sun shines
sometimes it rains.*⁷

La diferència entre aquestes llengües també es fa palesa en la llargada de les paraules, ja que les paraules en anglès nord-americà tendeixen a ser monosil·làbiques i en català, polisil·làbiques. Per tant, molts versos de deu o onze síl·labes en català esdevenen versos de set o vuit en anglès, ja que no hem intentat allargar versos o canviar el sentit substancial de les paraules. Un punt a tenir en compte és que a la seva poesia Martí i Pol afavoreix les formes adverbials dels adjectius i els intensius com *-íssim*, que allarguen el vers. Podem veure exemples d'això en aquests paraules que apareixen en diversos poemes: *tranquil·lament* («Coses»), *Amorosidament* («Després de tot»), *Feixuguíssims* («Salveu-me els ulls») o *lentíssims* («A plenitud»).

El català té vuit sons vocàlics, menys que l'anglès, i Miquel Martí i Pol sovint empra rimes assonants combinades amb al·literacions. Malgrat la diferència de sons, especialment dels sons vocàlics, hem mirat d'apropar-los sempre que fos possible. Un bon exemple és el poema «A plenitud» («In Fullness»), de *Llibre d'absències* (1985), on la repetició del so «s» equival al ritme cadenciós i allargat del vers original.

És en la mort on aprenem de viure,
bevent-ne el licor fort a glops lentíssims,
sentint que ens incendia les entranyes
mentre ens revela tota la bellesa
d'aquell restar contra tots els designis.

7. MARTÍ I POL, *Vacation Notebook (Quadern de vacances)*, op. cit., p. 66-67 i 80-81.

*It is through death we learn to live,
sipping its strong liquor slowly,
feeling it burning deep inside
as it reveals to us all the beauty
of enduring against all the designs.⁸*

D'altra banda, l'origen llatí del català també presenta problemes per al traductor anglès, ja que hem traduït aquests poemes tenint en compte l'oïda de l'anglès americà i, per tant, hem triat paraules angleses més comunes abans d'inclinar-nos preferentment per mots d'origen llatí.

A la poesia de Martí i Pol sovint hi trobem l'ús de *Tu* per adreçar-se i qüestionar-se a ell mateix, però també per incloure el lector. A l'assaig que va escriure per a la publicació *L'escriptor del mes* (1992) fa referència a aquest aspecte intrínsec de la seva poesia: «Per a mi la poesia sempre ha estat com una mena de gran interrogació. Cada poema aclareix, en certa manera, uns àmbits més o menys obscurs, però al mateix temps planteja nous interrogants. És un vaivé semblant al de viure; és una manera de viure tan digna com qualsevol altre, un gran interrogant».⁹ En anglès aquest ús de la segona persona presenta dificultats en el ritme del vers ja que el subjecte no s'indica en la forma final del verb, com en català, sinó amb el pronom «you», el qual té la mateixa forma que el pronom d'objecte directe i indirecte. Per tant, hi ha reptes perquè no soni repetitiu i el vers flueixi tenint en compte al mateix temps que, segons les paraules del poeta, l'ús del pronom correspon a un desig d'indagar dins la pròpia existència. Els primers versos d'«Un hivern plàcid» («A Placid Winter») ofereixen un bon exemple d'aquest repte a l'hora de traduir:

Apama el temps, les hores; mira com un tardà
vol de grives escurça encara més la tarda
i t'encomana el fred que deu fer al defora.
Ara, si et sembla, pots resseguir els meandres
que feia el riu abans que les darreres pluges
n'alteressin el curs. Ja res no tornarà
ser tal com tu ho recordes, ni el gust de les paraules
tindrà aquell punt en què l'agredolç del misteri
t'incitava a combatre'n els límits més estrictes.

*Measure the time, the hours; look at how a late
flight of thrushes shortens even more the afternoon
and spreads to you the chill that reigns outside.
Now, if you wish, you can follow the curves
the river traced before the last rains
changed its course. Nothing will ever be again*

8. MARTÍ I POL, Miquel. «I Reach for You», «In Fullness», «Silently» and «Save My Eyes». *Catalan Review*, 7.1 (1993), p. 123-131. (Les següents cites en el treball de poemes traduïts de *Quadern de vacances* provenen d'aquesta edició bilingüe.)

9. «Qui sóc i per què escric». *L'escriptor del mes* [Barcelona], (1992), p. 4.

*the way you remember, nor will the taste of words
contain that hint of bittersweet mystery
that used to stir you to fight its utmost limits.*

D'altra banda, el català tendeix a ser més abstracte en algunes paraules i l'anglès, més concret. També trobem paraules d'ús comú en català que no ho són tant en anglès. En el poema «Després de tot», de *Quadern de vacances*, trobem l'exemple de la paraula «codonys» en un context que no és tan usual en anglès, però que hem respectat: «Després podràs desar **codonys** i pomes pels calaixos amorosidament» («*Afterwards, you can store quince and apple in the drawers lovingly*»).

En el poema «Salveu-me els ulls» («Save My Eyes»), la paraula «mirada» va ser també difícil de traduir i objecte de reflexions i discussions per part nostra. És una paraula que en català fem servir molt habitualment i té una accepció general del fet de mirar, però que en anglès té diferents registres depenent de la manera i la intenció amb la qual es mira. No ens satisfia el sentit que «look» o «gaze» donaven a la paraula que Martí i Pol emprava d'una manera tan suggestiva i carregada de significat existencial en el seu poema. Finalment, ens vam allunyar de les diverses equivalències literals que havíem pensat i trobat al diccionari de sinònims i vam optar per una paraula que ens suggeria el poema en la seva totalitat. Es pot veure el resultat en els primers sis versos del poema i en els dos últims, on apareix la paraula «mirada»:

Salveu-me els ulls quan ja no em quedi res.
Salveu-me la mirada, que no es perdi.
Tota altra cosa en doldrà menys, potser
perquè dels ulls me'n ve la poca vida
que encara em resta i és pels ulls que visc
adossat a un gran mur que s'enderroca.

*Save my eyes when nothing else is left.
Save my vision, don't let it fail.
Any other thing would hurt less, maybe
because my eyes give me what little life
I still have, and it's through my eyes I live,
moored to a great crumbling wall.*

I en els dos últims versos:

Salveu-me els ulls quan ja no em quedi res.
Viuré, bo i mort, només en la mirada.

*Save my eyes when nothing else is left.
I will live, after death, only through vision.¹⁰*

10. *Vacation Notebook*, p. 86-87.

2. Les dificultats de mantenir «l'obscuritat» o ambigüitat (en el context de metàfores i simbolisme)

Quan llegim un poema, acceptem d'una manera més completa les ambigüitats i obscuritats del poeta, el podem tornar a rellegir i entendre'l millor, però en tot cas estem avesats a negociar millor el que expressa i el seu significat. Però l'acte de traduir implica un acte de desfer el treball del poeta, analitzar els versos i dissecar les paraules per aprendre el sentit del poema. És a dir, hi ha una tendència a sobreanalitzar, i això fa que siguem més reacis a acceptar les ambigüitats. Crec que un exercici humil ha estat acceptar les obscuritats del poema. En alguns moments ens ha ajudat haver-ho pogut consultar amb el poeta, i sempre que ens trobàvem a casa seva li portàvem una llista de preguntes. Algunes les sabia explicar, d'altres ens deia que podien tenir un significat, però també un altre, que quedava ambigu. En d'altres ocasions era el significat d'una coma o un punt el que ens tenia capficats, i a voltes es tractava d'un error tipogràfic a l'edició que fèiem servir. Aleshores era qüestió de tornar a l'edició revisada que Edicions 62 va fer i que corregia aquells errors.

A «Cambres» («Rooms») trobem un exemple d'un tret que sovinteja en la poesia de M. Martí i Pol, i és que el poeta atura el ritme del poema i fa una pausa en la línia narrativa per incloure un vers que representa un pensament i convida a la reflexió. Encara que com a traductors/lectors voldríem donar-li un significat més explícit, l'hem de traduir preservant el seu aspecte abstracte perquè el lector en llengua anglesa tingui la mateixa experiència que el lector en llengua catalana i li doni la seva pròpia interpretació:

Hi haurà només la nosa del record,
un llac perdut al fons de la memòria
i un tel de boira que no enllora els ulls,
senyals de res que sempre es repeteixen.
El gual es passa a peu eixut. Després
un raig de sol que percutí les pedres
desvetllarà les veus. Tot és sabut,
però tan dens que sempre meravella.

*There will be only the presence of memories,
a lost lake at the back of the mind
and a veil of mist that does not blur the eyes,
signals of nothing endlessly repeating.
The ford can be crossed with dry feet. Afterwards
a ray of sun that strikes the stones
will reveal the voices. Everything is known,
but so deeply it always astounds.¹¹*

11. *Idem*, p. 52-53.

El poeta després de guanyar el premi Óssa Menor de poesia (1953). Fons Miquel Martí i Pol de Roda de Ter. Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

Un altre dels poemes de *Quadern de vacances* on les imatges abstractes dins el poema ofereixen un gran repte a l'hora de la traducció és el sonet «Atzucac» («Cul De Sac»). És molt hermètic i, després d'hores de treballar-hi, de voler-ho fer més explícit en anglès, vam optar per mantenir la seva ambigüitat i fins i tot vam aconseguir traslladar la forma de sonet d'una forma molt reeixida. Els dos últims tercets d'«Atzucac»:

I ara mateix, dient això que dic
ni em veig el gep ni puc mudar la pell.
No he desertat encara l'home antic,

tendre i adust i falsament mesell.
Tot m'és sobrer perquè de tot sóc ric
i el vent em fa d'inútil escambell.

«Cul De Sac»

*And at this moment, saying what I can,
I neither see my faults nor shed my skin.
I still have not abandoned that ancient man,*

*tender and sullen, and falsely untouched.
Everything's is too much because it's all rich
and the wind serves me like a useless crutch.*¹²

3. L'autonomia de la cultura, és a dir, la necessitat de mantenir la identitat cultural del poeta en el procés de traducció

Si els traductors miren de comunicar la ment que hi ha darrere el text, també han de fer un esforç per entendre la cultura que l'envolta. Estem convençuts que és un compromís que el traductor ha de fer i respectar. En el cas de Miquel Martí i Pol, la seva vida i poesia estan íntimament lligades a la realitat política i social de Catalunya durant els quaranta anys de dictadura i la transició cap a la democràcia. En una conferència que va donar a Bristol l'any 1986 deia: «La intimitat del procés de formalització lingüística d'una experiència no exclou el poeta del món en què viu. La projecció exterior de la poesia no pot ser sinó el resultat d'una incardinació profunda del poeta en la seva societat».¹³ Per exemple, els poemes «Aquest futur» i «Després de tot», dins de *Quadern de vacances* i escrits el 1975, tenen un ressò d'esperança cap a una llibertat que s'acosta.

D'altra banda, també és important conèixer l'àmbit cultural del poeta en un nivell més personal, des del paisatge que l'envolta fins al seu estat físic. Una cosa

12. *Idem*, p. 40-41.

13. MARTÍ I POL, Miquel. «Algunes consideracions sobre experiència i poesia». *Occasional Lecture Series. Department of Hispanic and Latin American Studies*. University of Bristol, March 1987, p. 11.

és saber que a causa de la malaltia Martí i Pol passava la major part del temps al seu estudi, però la dimensió en què podem entendre la seva poesia s'eixampla quan sabem que la finestra dona a un riu que corre per entremig del centre del seu poble i també de la seva poesia. Si mirem un altre cop «Un hivern plàcid», podem entendre que la imatge del riu en els versos 4 i 6 és molt més que un recurs metafòric. Com ell mateix va expressar en diverses ocasions, el seu poble de Roda de Ter està al bell mig de la seva poesia:

«Ben mirat, ara que hi penso, la meua vida ha estat sempre lligada entranyablement a Roda de Ter. Un anar i venir pels seus carrers i cases. Tota la meua vida s'ha escolat en un àmbit d'uns milers de metres quadrats, «l'àmbit de tots els àmbits», a banda i banda del Ter, presidit tot plegat pel campanar de Roda i la presència alterosa del cementiri.»¹⁴

Malgrat aquestes circumstàncies culturals i geogràfiques tan definides, en el cas de Martí i Pol hem pogut comprovar que tot i ser un escriptor català i arrelat a Catalunya i a la seva realitat social i política, és un poeta universal. Als recitals bilingües que hem fet, tant en àmbits universitaris com en actes oberts al públic general, els seus poemes arriben a tothom, i s'hi relacionen profundament. La seva poesia és universal perquè parla de sentiments i emocions inherents a la condició humana que traspassen les diferències de llengua i cultura. Com he explicat en aquest treball, a les nostres traduccions hem tingut molt present de mantenir tant com podem el ritme dels seus versos i la cadència de les paraules que fa servir, com per exemple la seva preferència per les al·literacions, ja que la musicalitat que trobem a la seva poesia també fa més propers els estats d'ànim i les emocions que expressa.

En definitiva, la diferència entre la traducció i l'original existeix en la seva gènesi. Com els poetes, els traductors han de respondre a les exigències del seu ofici. A diferència dels poetes, primer han de desfer els fils d'una altra veu i teixir aquests fils en nous versos. A diferència dels poetes, han de sacrificar els seus egos per aconseguir un fi més gran, una unió de llenguatge, cultura i esperit, encara que sigui una unió fràgil. El geni i la creativitat del traductor consisteix a atansar-se a aquesta fita impossible. La traducció és un procés creatiu, un art en si mateix, però és un art ple de compromís i certa imperfecció no mancada de bellesa.

Referències bibliogràfiques

MARTÍ I POL, Miquel. «Algunes consideracions sobre experiència i poesia». *Occasional Lecture Series. Department of Hispanic and Latin American Studies*. University of Bristol, March 1987.

— «A Placid Winter», «Another Life» and «Questions». *Metamorphoses*, 5 (abril 1997), p. 150-53.

14. *Miquel Martí i Pol, la veu del poble. Paisatges Escrits a la Plana de Vic: Verdaguier i Martí i Pol*. DVD. Vic: Eumo Editorial, 2009.

- *Five graffiti on a single wall (Cinc esgrafiats a la mateixa paret)*. Trad. Philip Polack. Oxford: The Dolphin Book, 1982.
- «I Reach for You», «In Fullness», «Silently» and «Save My Eyes». *Catalan Review*, 7.1 (1993), p. 123-131.
- *Miquel Martí i Pol, la veu del poble. Paisatges Escrits a la Plana de Vic: Verdager i Martí i Pol*. DVD. Vic: Eumo Editorial, 2009.
- «Qui sóc i per què escric». *L'escriptor del mes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992.
- *Obra poètica/2. 1970-1980*. Barcelona: Edicions 62, 1991.
- *Obra poètica/3. 1980-1990*. Barcelona: Edicions 62, 1991.
- *Twenty Seven Poems - Of Gold, Of Silver and Of Tin (Vint-i-set poemes en tres temps)*. Trad. Elaine Marie Lilly. Barcelona: Edicions 62, 1972.
- *Vacation Notebook (Quadern de vacances)*. Trans. Wayne Cox / Lourdes Manyé i Martí. New York: Peter Lang, Bilingual ed., 1995.
- ROSENTHAL, David. *Modern Catalan Poetry: An Anthology*. St. Paul, MA: New Rivers Press, 1979.